

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2026.07.044>

УДК 336.02; 336.2; 336.45; 336.645: 502.35; 502.4; 502.45

JEL: G11, H23, H41, H71, Q21, Q28, Q51, Q56, Q58

О.І. БОНДАР, д-р біол. наук, проф., академік НААН України, директор
Державна наукова установа «Інститут екологічного відновлення та розвитку України»
вул. Митрополита Василя Липківського, 35, корп. 2, 03035, Київ, Україна
e-mail: dnu_iev@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4488-2282>

О.О. ВЕКЛИЧ, д-р екон. наук, проф., головний науковий співробітник
Центру з питань зміни клімату та сталого природокористування
Державна наукова установа «Інститут екологічного відновлення та розвитку України»
вул. Митрополита Василя Липківського, 35, корп. 2, 03035, Київ, Україна
e-mail: okveklych@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4566-8701>

О.П. МАСЛЮКІВСЬКА, канд. екон. наук,
старший викладач кафедри екології факультету природничих наук
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
вул. Григорія Сковороди, 2, 04070, Київ, Україна
e-mail: o.maslyukivska@ukma.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7371-6929>

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО ЕФЕКТИВНОГО ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ СФЕРИ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ТА ОХОРОНИ ПРИРОДНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Уперше репрезентовано вихідні засади формування екологічно ефективного фінансового механізму сфери збереження біорізноманіття та охорони природних територій України. Обґрунтовано конкретні прикладні рекомендації щодо посилення потенціалу існуючих або розвитку нових механізмів та інструментів фінансування цієї сфери шляхом удосконалення відповідної інституціонально-регуляторної бази їх регламентування.

Ц и т у в а н н я: Бондар, О., Веклич, О., Маслюківська, О. (2026). Теоретико-прикладні засади становлення екологічно ефективного фінансового механізму сфери збереження біорізноманіття та охорони природних територій України. *Економіка України*. 69. 07(776). 44—64. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2026.07.044>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Ключові слова: фінансовий механізм збереження біорізноманіття; інструменти механізму фінансування сфери збереження біорізноманіття та охорони природних територій України; Куньмінсько-Монреальська глобальна рамкова програма з біорізноманіття; БІОФІН; екологічна ефективність.

У недавній доповіді «Звіт про глобальні ризики 2026» (The Global Risks Report 2026) на Всесвітньому економічному форумі в Давосі (Швейцарія) наголошено, що втрата біорізноманіття та руйнування екосистем є другим за значущістю ключовим глобальним викликом світовій спільноті на найближчі 10 років (до 2036 р.)¹. Такий високий рівень соціальної пріоритизації ризику втрати біорізноманіття засвідчує глобальне усвідомлення того, що знищення багатства видів флори і фауни, скорочення екосистем та генетичних ресурсів означатимуть колапс і кліматичного балансу, і природної основи продовольчої безпеки, і життєдіяльності й добробуту людства.

Ще у 2022 р. представниками 196 країн світу, включаючи Україну (навіть за умови воєнного стану на її території через повномасштабні бойові дії РФ), було підписано Куньмінсько-Монреальську глобальну рамкову програму з біорізноманіття (Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework; далі — Рамкова програма), яка зобов'язує світ зупинити й подолати втрату біорізноманіття на 30 % до 2030 р.² Завдання, які визначені 23 стратегічними цілями Рамкової програми — зменшення забруднення, розширення мережі природоохоронних територій, припинення вимирання видів, мінімізація впливу зміни клімату, перехід до екологічних видів сільського господарства та ін., — підтримано й ухвалено Україною до виконання. Така позиція має непересічне міжнародне значення, оскільки Україна володіє унікальними природними ресурсами в Європі, а також численними природоохоронними територіями, які є частиною глобальної екологічної мережі.

Державне розуміння того, що подолання втрати біорізноманіття є, з одного боку, не лише національним, а й міжнародним екологічним завданням, а з іншого — уже і складовою національної та європейської безпеки, а не суто екологічним питанням, посилюється критичністю заподіяної війною ситуації із станом довкілля, коли українська природа зазнає знищення і серйозних втрат, пов'язаних із забрудненням ґрунтів, води й повітря, руйнуванням природних територій та спустошенням екосистем. За даними Державної екологічної інспекції України, з початку повномасштабної війни завдана довікілью на підконтрольній Україні території шкода перевищила 6 трлн грн (станом на 4 грудня 2025 р.)³. За недавніми розрахунками вітчизняних нау-

¹ The Global Risks Report 2026. World Economic Forum. 102 p. P. 9, 14. URL: https://reports.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2026.pdf

² The Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework 2030. Targets (with Guidance Notes). *Convention on Biological Diversity*. URL: <https://www.cbd.int/gbf/targets> (дата звернення: 20.01.2026).

³ В Україні сума завданих довкіллю збитків від війни перевищила 26 трильйонів. *Укрінформ*. 2025. 04 груд. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/4066123->

ковців, 1184 об'єкти природно-заповідного фонду, тобто кожен сьомий у країні, із сукупною площею понад 665 тис. га опинились у зоні гарантованого мілітарного ураження (Василіук та ін., 2026, с. 5).

Очевидно, що для подолання безпрецедентного в новітній історії руйнування природних ресурсів України, втрат біорізноманіття та екосистем, а також для виконання кожної з цілей і завдань Рамкової програми необхідні значні державні й приватні інвестиції. Однак традиційні моделі фінансування вже не здатні відповідати масштабам нових сучасних екологічних викликів, оскільки потреби природоохоронних виконавчих структур значно перевищують наявні ресурси.

З огляду на це, Україна вимагає інноваційних рішень і диверсифікації фінансових джерел у цій сфері. Отже, об'єктивно виникає суспільний запит: по-перше, на збільшення обсягів фінансування сфери охорони довкілля, у тому числі й сфери збереження біологічного різноманіття та охорони природних територій України⁴; по-друге, на віднаходження й активацію нових джерел фінансових потоків у цю сферу; по-третє, на посилення дієвості чинних механізмів / інструментів фінансування сфери збереження біорізноманіття; по-четверте, на імплементацію нових ефективних економічних інструментів у систему вітчизняного екологічного регулювання. У підсумку йдеться, на наш погляд, про необхідність розгортання екологічно ефективної національної моделі фінансування збереження біорізноманіття, що відповідає також і міжнародним зобов'язанням України згідно з Цілями сталого розвитку, визначеними Європейською зеленою угодою і Конвенцією ООН з охорони біологічного різноманіття 1992 р.

Таким чином, зважаючи на нагальність нарощування фінансових рішень і економічних стимулів до запровадження заходів протидії чинникам втрати біорізноманіття для формування екологічно ефективної національної моделі фінансування сфери збереження біорізноманіття та охорони природних територій України (особливо в контексті вимог Цілі 18 і Цілі 19 Куньмінсько-Монреальської глобальної рамкової програми з біорізноманіття⁵), надзвичайно актуалізуються обґрунтування і розробка тематики фінансо-

v-ukraini-suma-zavdanih-dovkillu-zbitkiv-vid-vijni-perevisila-6-triljoniv.html (дата звернення: 11.01.2026).

⁴ Показник «витрати на охорону навколишнього природного середовища» статистично репрезентується за напрямом «природоохоронна діяльність та витрати», складовою якого є сфера «збереження біологічного різноманіття та охорони природних територій України» (код 600 рядка 10 статистичної форми № 1-екологічні витрати). Див.: «Методологічні положення державного статистичного спостереження «Витрати на охорону навколишнього природного середовища». 2023. № 322. Додаток 2 до Методологічних положень (розділ IV), с. 19. *Державна служба статистики*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2023/322/322.pdf (дата звернення: 11.01.2026).

⁵ The Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework 2030 Targets (with Guidance Notes). *Convention on Biological Diversity*. URL: <https://www.cbd.int/gbf/targets> (дата звернення: 21.02.2026).

вого забезпечення цієї сфери, а також відповідних практичних рекомендацій інституціонального рівня.

Доречно зазначити, що в зарубіжній фаховій літературі накопичено величезний масив напрацювань з даної тематики, зроблені, наприклад, А. Сруз-Трінідад, Т. Суммінг, М. Беллот, С. Поласки, Л. Сонтег, М. Аглауд, Р. Фісчер, Г. Гупта, П. Ланфрансо, Б. Мвеемба, М. Пахтон, В. Родрігуез-Осуна, які, своєю чергою, спираються на фундаментальні офіційні документи світового значення — Конвенцію з охорони біологічного різноманіття, Куньмінсько-Монреальську глобальну рамкову програму з біорізноманіття до 2030 року, Європейський зелений курс, а також тематично дотичні документи Світового банку, ОЕСР, ЮНЕП, інших організацій та установ міжнародного і національного рівнів.

Окремо варто зазначити базові позиції і узагальнені прописи щодо теоретичних, методологічних, методичних засад фінансового забезпечення збереження біорізноманіття, використання економічних інструментів для підтримки сталого управління ним, джерел грошових надходжень на цілі зупинення його втрати, а також прикладні рекомендації щодо напрямів інституціональних змін, необхідних для зменшення поточного дефіциту фінансування біорізноманіття, які містяться в так званих Робочих книгах⁶ фахівців Глобальної ініціативи фінансування біорізноманіття (БІОФІН) ПРООН⁷.

Водночас слід зазначити наявність вітчизняних науково значущих публікацій, які стосуються даної тематики і присвячені, наприклад, організаційно-економічному механізму збереження біорізноманіття України в контексті сталого розвитку (А. Якимчук), фінансовому механізму природокористування (О. Лабенко), управлінню у сфері фінансового забезпечення охорони навколишнього природного середовища в цілому й збереження екосистем зокрема (І. Скороход, В. Кухарик, А. Бояр, І. Кицюк, Л. Горбач, Ю. Кирилов, В. Гранівська, Н. Кириченко). Збільшується масив публікацій з тематики зеленого фінансування і властивих йому інноваційних інструментів (Р. Піскунов, О. Москаленко, Г. Даудова, Ю. Пеняк, С. Шубіна, А. Якимчук, С. Науменкова, С. Міщенко).

Проте у вітчизняних фахових джерелах дотепер фіксується відсутність комплексних розробок аналітично-прикладного характеру щодо формування дієвого цілісного фінансового механізму збереження біорізноманіття та охо-

⁶ The BIOFIN Workbook 2018: Finance for Nature. The Biodiversity Finance Initiative. United Nations Development Programme. 204 p. URL: https://www.biofin.org/sites/default/files/content/publications/BIOFIN%20Workbook%202018_0.pdf; The BIOFIN Workbook 2024: Finance for Nature. The Biodiversity Finance Initiative. United Nations Development Programme. 106 p. URL: <https://www.biofin.org/sites/default/files/content/publications/Workbook-2024-Compressed.pdf>

⁷ БІОФІН (BIOFIN — Biodiversity Finance Initiative) — глобальна ініціатива ПРООН, учасниками якої уже стали понад 130 країн світу, спрямована на розкриття базових засад аналітичного оцінювання фінансових потреб у сфері збереження біорізноманіття, виявлення прогалин, розробку ефективних механізмів залучення додаткових фінансових ресурсів.

рони природних територій України (фінансового механізму, пов'язаного із збереженням біорізноманіття⁸), здатного забезпечити мобілізацію та збільшення фінансових ресурсів для впровадження заходів охорони, збереження і відтворення біорізноманіття, стимулювання фінансових потоків на ці заходи.

З огляду на це, **мета статті** — обґрунтувати й розробити вихідні засади становлення екологічно ефективного фінансового механізму сфери збереження біорізноманіття та охорони природних територій України з притаманним йому структурованим функціональним комплексом інструментів як рушіїв формування перспективних джерел нарощування фінансового забезпечення цієї сфери.

ЗМІСТОВНЕ НАПОВНЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ, ПОВ'ЯЗАНОГО ІЗ ЗБЕРЕЖЕННЯМ БІОРИЗНОМАНІТТЯ

Для уникнення можливих різночитань, а відтак — і розуміння викладених надалі положень щодо фінансового механізму, пов'язаного із збереженням біорізноманіття, спочатку визначимося з поняттям «фінансовий механізм» та його змістовним наповненням. У економічній літературі існує розмаїття визначень і підходів до трактування цього поняття, характеристики його структури і функціоналу (наприклад: Метеленко, Шульга, 2016; Баліцька, 2007; Дем'янишин, Лободіна, 2020). Водночас у вітчизняній законодавчій базі прописано усталене визначення фінансового механізму як поняття: це «сукупність форм і методів створення та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, суб'єктів господарювання і населення»⁹. Своєю чергою, фінансові методи є способами впливу фінансових відносин на господарський процес, економіку і соціальну сферу, які реалізуються через фінансові інструменти / важелі як прийоми дії фінансових методів, призначених для генерування, розподілу й управління коштами.

Як вказано в цьому законодавчому документі, «за допомогою фінансового механізму згідно з основними положеннями фінансової політики здійснюється розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту»¹⁰. З огляду на те, що фінансовий механізм надає уявлення щодо засобів здійснення

⁸ У міжнародних документах найвищого рівня і зарубіжних англомовних публікаціях усталеним є поняття *finance mechanisms for biodiversity*, яке дослівно перекладається «фінансові механізми для біорізноманіття». Для уникнення непотрібних дискусій термінологічного характеру як тотожне цьому поняттю пропонуємо вживати «фінансовий механізм, пов'язаний із збереженням біорізноманіття», що в статті є рівноцінним поняттю «фінансовий механізм збереження біорізноманіття та охорони природних територій України».

⁹ Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств. Центральна спілка споживчих товариств України. Документ v0006626-06 від 28.07.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0006626-06#Text>

¹⁰ Там само.

фінансового впливу на соціально-економічний розвиток, у його складі виділяють фінансові інструменти / важелі / підйоми, через які й запроваджуються ухвалені фінансові рішення. Тоді слушним видається і твердження, що фінансовий механізм «представляє сукупність фінансових методів і форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства» (Опарін, 2007, с. 55), причому саме інструменти в сукупності складають «основу» фінансового механізму (Винник, 2024, с. 122). Отже, фінансове забезпечення і фінансове регулювання соціально-економічного розвитку втілюються застосуванням відповідних інструментів, установлюючи певні пропорції розподілу доходів і, таким чином, формуючи цілісну ієрархічну систему реалізації економічних інтересів індивідів, суб'єктів господарювання, управління тощо.

Прикметно, що фахівцями БІОФІН наголошено, що «термін «фінансовий інструмент» використовується гнучко і вживається як рівнозначний та взаємозамінний з фінансовими важелями, механізмами, економічними стимулами, масштабними інструментами тощо»¹¹. При цьому підкреслено, що «фінансові інструменти використовуються для мобілізації, збирання, управління та розподілу фінансування і можуть бути визначені як складові фінансового рішення»¹².

Спираючись на наведені положення, на нашу думку, логічно і правомірно розглядати фінансовий механізм у широкому і вузькому (власному) значенні. Під таким кутом зору доцільними видаються такі пропонувані визначення фінансового механізму, пов'язаного із збереженням біорізноманіття. У широкому розумінні він є сукупністю форм, методів, інструментарію забезпечення і регулювання розподілу, перерозподілу, контролю фінансових ресурсів, а також створення, мобілізації і використання децентралізованих і централізованих грошових доходів, фондів, резервів на цілі збереження біорізноманіття й охорону природних територій. Інакше кажучи, фінансовий механізм, пов'язаний із збереженням біорізноманіття, — це сукупність форм, методів, інструментарію, показників фінансового впливу на еколого-економічні інтереси учасників / агентів суспільного виробництва, який забезпечує надходження фінансових ресурсів, необхідних для подолання чинників втрати біорізноманіття.

У вузькому, власному, розумінні фінансовий механізм, пов'язаний із збереженням біорізноманіття, на наш погляд, виявляється як система-набір фінансових інструментів (важелів), що керують економічною поведінкою суб'єктів господарювання, спонукаючи і спрямовуючи їх на здійснення екологоконструктивних і природозберігаючих заходів для зменшення або усунення навантаження на біорізноманіття, запобігання його втраті. Отже, фінансування збереження біорізноманіття спирається на використання комп-

¹¹ The BIOFIN Workbook 2018: Finance for Nature. The Biodiversity Finance Initiative. United Nations Development Programme. 204 p. P. 56. URL: https://www.biofin.org/sites/default/files/content/publications/BIOFIN%20Workbook%202018_0.pdf

¹² Там само.

лексу економічного інструментарію для формування поведінки, що сприяє біорізноманіттю, і зменшення поведінки, що негативно впливає на нього. Як показує світова практика фінансування збереження біорізноманіття, це досягається за допомогою: 1) фіскальних і ринкових інструментів; 2) покращення потоку державних бюджетів на природоохоронні цілі; 3) створення продуктів і каналів для інвестицій приватного сектору; 4) реформування шкідливих стимулів, включаючи субсидії, які завдають шкоди природі¹³. Звідси логічно випливає принаймні два висновки.

Перший. В Україні система фінансування сфери збереження біорізноманіття та охорони природних територій як складова загальної системи фінансування природоохоронної діяльності безпосередньо залежить від розвитку комплексу інструментів фінансового механізму, пов'язаного із збереженням біорізноманіття, і зумовлюється його дієвістю.

Другий. Нарощування та збільшення фінансових потоків для впровадження заходів охорони, збереження і відтворення залежать від активізації наявної потужності й потенціалу такого комплексу.

Виходячи з цього є підстави стверджувати, що основними напрямками реалізації імперативу нарощування фінансових потоків для впровадження заходів із збереження біорізноманіття та охорони природних територій України є, по-перше, удосконалення чинного фінансового механізму, пов'язаного із збереженням біорізноманіття, а по-друге, розроблення та запровадження нових інструментів, які сприятимуть збільшенню фінансових ресурсів у цій сфері. Поглиблюючи цей висновок, важливо наголосити на тому, що ці два напрями, по суті, виявляються провідними каналами пошуку й віднаходження відповідно розширених / удосконалених і нових джерел фінансового забезпечення сфери збереження біорізноманіття та охорони природних територій України.

Отже, для досягнення такої двоєдиної мети, а саме: обґрунтування й розкриття заходів і шляхів реалізації означених двох основних напрямів накопичення фінансових ресурсів у цій сфері — з одного боку і розкриття потенціалу діючих і мобілізації перспективних джерел фінансування сфери збереження, відтворення і невиснажливого використання біорізноманіття — з іншого, доречно здійснити аналітичне оцінювання наявного спектру фінансових механізмів / інструментів, пов'язаних із збереженням біорізноманіття в Україні.

¹³ BIOFIN Workbook 2024: Finance for Nature. The Biodiversity Finance Initiative. New York, United Nations Development Programme. 106 p. P. 4. URL: <https://www.biofin.org/sites/default/files/content/publications/Workbook-2024-Compressed.pdf>

**ДІАГНОСТИКА КОМПЛЕКСУ
ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ СФЕРОЮ ЗБЕРЕЖЕННЯ
ТА ОХОРОНИ ПРИРОДНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ**

З огляду на чинну вітчизняну нормативно-законодавчу базу і проведене аналітичне препарування існуючих фінансових механізмів / інструментів, пов'язаних із збереженням біорізноманіття (Веклич, 2025), можна дійти таких висновків.

1. Чинні в Україні фінансові механізми / інструменти, пов'язані із збереженням біорізноманіття, сформовано в цілісний функціональний комплекс, що структурно складається з двох груп: фіскальних та їх ринкових видів. Він, базуючись на чинній нормативно-законодавчій основі, регламентує й регулює економічні відносини щодо розподілу, перерозподілу, контролю фінансових ресурсів, а також створення, мобілізації децентралізованих і централізованих грошових доходів, фондів, інших фінансових потоків у цій сфері.

2. У спектрі складових цілісного структурно-функціонального комплексу фінансових регуляторів сфери збереження біорізноманіття та охорони природних територій відчутно переважає група фіскального характеру, тобто група примусових, адміністративних важелів / підойм, які певною мірою впливають на протидію чинникам втрати біорізноманіття, оскільки формують дохідну частину фінансування цієї сфери. Очевидно, що від дієвості групи фіскальних фінансових механізмів, пов'язаних із збереженням біорізноманіття, безпосередньо залежать обсяги й ефективність фінансування сфери збереження біорізноманіття та охорони природних територій України.

3. Значна частка фіскальних інструментів, хоча і домінує в комплексі фінансових регуляторів цієї сфери, проте характеризується недостатньою реалізацією мотиваційної функції щодо стимулювання суб'єктів господарювання до здійснення природозберігаючих і екологічно орієнтованих заходів. Водночас, по-перше, зафіксовано абсолютно незадовільну ситуацію з наявністю податкових пільг (їх лише дві) у сфері збереження біорізноманіття та охорони природних територій України, які за своєю сутністю здатні посилювати економічну заінтересованість і мотивацію господарюючих суб'єктів-природокористувачів до запровадження заходів щодо збереження біорізноманіття в їх діяльності. Таким чином, дана ситуація з майже практичною відсутністю податкових пільг у цій сфері взагалі нівелює питання щодо дієвості. По-друге, фіксується переважно фіскальний характер чинної системи штрафів за порушення законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, яка також не стимулює суб'єктів господарювання до здійснення природозберігаючих і екологічно орієнтованих заходів.

4. Удосконалення чинних фіскальних фінансових механізмів, пов'язаних із збереженням біорізноманіття, становить фіскальний резерв для посилення результативності вітчизняної фінансової політики у сфері збереження біорізноманіття та охорони природних територій і нарощування потенціалу дохідної частини вітчизняного чинного механізму фінансування біорізноманіття.

5. В Україні фіксується відсутність сформованої системи ринкових фінансових механізмів / інструментів, пов'язаних із збереженням біорізноманіття, які порівняно з фіскальними інструментами мають вищий потенціал щодо стимулювання інтеграції екологічних цілей у систему економічних інтересів суб'єктів господарювання. Наразі йдеться лише про процес її започаткування, тобто функціонування фінансових потоків на ринкових засадах у сфері збереження біорізноманіття та охорони природних територій України не є активним.

6. Серед чинних в Україні ринкових фінансових механізмів / інструментів, пов'язаних із збереженням біорізноманіття, найбільш поширеною і давньою є група добровільної екологічної сертифікації і стандартизації. Це зумовлено тим, що їх застосування суб'єктами господарювання-природокористувачами надає загальну схему їх діяльності задля охорони довкілля й реагування на зміни його умов у рівноважному поєднанні з соціально-економічними потребами, у тому числі завдяки досягненню як фінансових переваг, так і переваг у функціонуванні, котрі, своєю чергою, можуть бути наслідком запровадження екологічно обґрунтованих альтернативних підходів, здатних зміцнити позиції суб'єктів господарювання на ринку.

7. У структурі нечисленних ринкових фінансових механізмів / інструментів, пов'язаних із збереженням біорізноманіття, саме на фінансові механізми / інструменти формування «зеленої» економіки в Україні припадає найбільша частка, що засвідчується наявністю таких їх трьох видів, як «зелений» банкінг, «зелені» облігації, «зелене» кредитування. Водночас поживавлення цих видів фінансових механізмів / інструментів говорить про розвиток доступного і привабливого ринку «зеленого» фінансування¹⁴, що сприяє узгодженню еколого-економічних інтересів персоніфікованих різнорівневих суб'єктів суспільного виробництва, інтеграції поєднаних економічних і екологічних цілей у їх діяльності.

8. Очевидна недорозвинутість ринкових видів фінансових механізмів / інструментів, пов'язаних із збереженням біорізноманіття, виявляє суттєвий потенціал нарощування фінансових потоків і ресурсів для збереження і сталого використання біорізноманіття. Отже, розроблення і запровадження нових для вітчизняної фінансової системи ринкових механізмів та інструментів (у тому числі платежів за екосистемні послуги¹⁵) сприятимуть активі-

¹⁴ Онлайн-каталог «Зелена платформа»: понад 100 програм фінансування проєктів сталого розвитку для бізнесу та громад. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. 2025. 17 лис. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/b023d9c1-a3b6-4e55-b14f-9b62449f115f?lang=uk-UA&title=OnlajnkatologzelenaPlatforma-Ponad100-ProgramFinansuvanniaProektivStalogoRozvitkuDliaBiznesuTaGromad> (дата звернення: 25.01.2026).

¹⁵ Проєкт «Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері управління екосистемними послугами на період до 2030 року». 2025. 13 лют. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/mindovkilliya-rozroblylo-proyekt-strategiyi-formuvannya-ta-realizatsiyi-derzhavnoyi-polityky-u-sferi-upravlinnya-ekosystemnymy-poslugamy-zaproshtuyemo-do-obgovorennya> (дата звернення: 05.11.2025).

зації такого наявного додаткового резерву фінансового забезпечення сфери збереження біорізноманіття й охорони природних територій України.

Спираючись на репрезентовані узагальнені результати проведеного аналітичного оцінювання спектра фінансових механізмів / інструментів, пов'язаних із збереженням біорізноманіття в Україні, конкретизуємо шляхи й заходи посилення стимулюючого потенціалу чинних і мобілізації нових інструментів як рушіїв формування перспективних джерел фінансового забезпечення цієї сфери.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАРОЩУВАННЯ ДІЄВОСТІ ФІНАНСОВИХ МЕХАНІЗМІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗБЕРЕЖЕННЯМ БІОРИЗНОМАНІТТЯ В УКРАЇНІ

З метою досягнення ефективнішого фінансового забезпечення сфери збереження біорізноманіття та охорони природних територій України пропонуємо в найближчий термін розробити такі нормативно-законодавчі та інші інституціональні заходи щодо вдосконалення чи активізації фінансових механізмів / інструментів, пов'язаних із збереженням біорізноманіття¹⁶.

1. Ретельно продумане, виважене поновлення правових норм чинного природоохоронного законодавства (ст. 47 відповідного Закону України¹⁷) шляхом зміни чинного регламенту цільового спрямування екологічного податку до загального фонду державного бюджету на пропис щодо спрямування цих коштів до спеціального Державного фонду охорони навколишнього природного середовища, з одночасним збалансуванням поновлених природоохоронних юридичних норм з бюджетним законодавством. Упровадження такого заходу сприятиме фактичному нарощуванню потенціалу фінансового забезпечення природоохоронних заходів і підвищенню рівня фінансування сфери збереження біорізноманіття та охорони природних територій України.

2. Шляхом розробки і внесення відповідних нормативних змін до Бюджетного кодексу України переформатувати ст. 91.13, прописом якої дозволено витрачання місцевими бюджетами надходжень від екологічного податку на заходи, що не мають ніякого відношення до природоохоронної діяльності, наприклад, на цілі: «модернізації та ремонту ліфтового господарства, ре-

¹⁶ Запропоновану О. Веклич низку заходів щодо досягнення національної Цілі 19 «Мобілізація та збільшення фінансових ресурсів для впровадження заходів охорони, збереження та відтворення біорізноманіття» до проєкту «Стратегія збереження біологічного різноманіття в Україні до 2035 року» враховано в Операційному плані її реалізації у 2026—2028 рр. (Операційний план заходів з реалізації у 2026—2028 роках Стратегії збереження біологічного різноманіття України на період до 2035 року. *Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України*. 2025. С. 83—92. URL: <https://me.gov.ua/view/960bd065-1bc9-4bf2-a37b-3b67c027378f> (дата звернення: 19.02.2026)).

¹⁷ Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України № 1268-ХІІ від 26.06.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

конструкції та ремонту житлових будинків, реконструкції, будівництва мереж зовнішнього освітлення вулиць, капітального ремонту гуртожитків, що передаються у власність територіальних громад»¹⁸. Унаслідок даних бюджетних дозволів кошти, отримані від сплати екологічного податку, втрачають своє подальше екологоконструктивне призначення, змінюючи напрями використання на інші статті витрат, які безпосередньо не вирішують екологічних проблем, серед іншого і у сфері збереження біорізноманіття та охорони природних територій, ні на рівні держави, ні на рівні окремого регіону чи території громади.

Слід зазначити, така міжбюджетна трансформація і рекомендоване коригування чинного бюджетного регламенту сприятимуть, з одного боку, відновленню основного джерела наповнення Державного фонду охорони навколишнього природного середовища й забезпеченню його повноцінного функціонування, а з іншого — активізації економічних інтересів територіальних громад до вирішення екологічних проблем, пов'язаних, зокрема, із збереженням та відновленням біорізноманіття.

3. Шляхом розробки відповідних нормативних змін до Податкового і Бюджетного кодексів України й до чинного правового поля національної екологічної політики або підготовки спеціального законопроєкту здійснити трансформацію вітчизняної системи екологічного оподаткування адекватно аналогічному податковому законодавству ЄС на основі уніфікації чинних податкових платежів, база стягнення яких справляє специфічний вплив на навколишнє природне середовище, згідно з класифікаційними стандартами Євростату¹⁹.

У такий спосіб можна не лише досягти гармонізації вітчизняної системи екологічного оподаткування з податковою системою ЄС у цій її царині відповідно до класифікаційних вимог Статистичної служби ЄС щодо бази екологічного оподаткування²⁰, а й значно зміцнити потенціал вітчизняного

¹⁸ Бюджетний кодекс України. Поточна ред. від 01.01.2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

¹⁹ Доречно нагадати, що у «Національній стратегії доходів до 2030 року» чітко вказано: «є підстави вважати, що чинна в Україні модель екологічного оподаткування не відповідає принципам, які, згідно з дослідженнями науковців та рекомендаціями ОЕСР, дозволяють досягти найбільш ефективної реалізації екологічних податків як інструменту екологічної політики» (Національна стратегія доходів до 2030 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1218-р від 27.12.2023 р. С. 91. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D0%B4%D0%BE%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2_2030.pdf).

²⁰ Commission Delegated Regulation (EU) No 691/2011 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2011 on European environmental economic accounts. *European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2011/691/oj/eng> (дата звернення: 21.02.2026); Commission Delegated Regulation (EU) No 125/2022 of the European Parliament and of the Council of 19 November 2021. *European Union*. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2022/125/oj/eng (дата звернення: 21.02.2026).

екологічного податку, наростити його потужність насамперед як джерела формування місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища, забезпечити їх повноцінне функціонування, а відтак — добитися зростання видатків на природоохоронні цілі, активізації фінансової підтримки територіальних громад у розв'язанні проблем із збереженням та відновленням біорізноманіття.

4. Шляхом розробки відповідних нормативних змін до Податкового і Бюджетного кодексів України розширити базу оподаткування забруднюючих речовин і екологічно небезпечної продукції з орієнтацією на представлені Глобальною таксономією БІОФІН види таких екологічних податків²¹.

5. Паралельно розробити та імплементувати нормативні законодавчі прописи в Податковий і Бюджетний кодекси України стосовно направлення певної частини екологічних податків на фінансове забезпечення цільових екологоконструктивних проєктів і заходів щодо збереження й відновлення біорізноманіття в межах сум екологічних податків, сплачених господарюючими суб'єктами — забруднювачами екосистем, тобто юридично запровадити зворотно адресний механізм екологічного оподаткування.

В Україні законодавче закріплення і запровадження системи заліку в рахунок сплати екологічного податку тих коштів, які господарюючі суб'єкти-природокористувачі витратили на виконання природоохоронних заходів, стало б першим практичним кроком на шляху створення вітчизняної системи податково-кредитних пільг, оскільки в такому випадку частина сплаченого екологічного податку трансформується в джерело інвестицій природоохоронного призначення і залишається у суб'єкта господарювання у вигляді інвестиційного податкового кредиту. Завдяки запропонованому механізму перерозподілу коштів від екологічного податку утворюються фінансові потоки так званих «повторних інвестицій доходів», які в інших країнах уже встигли довести свій еколого-економічний ефект. Крім того, запровадження в Україні зворотного адресного механізму екологічного оподаткування сприятиме підвищенню ефективності екологічного оподаткування та реалізації його заохочувальної, мотиваційної і стимулюючої функцій.

6. З метою нарощування фінансового забезпечення природоохоронних заходів, а також заохочення суб'єктів господарювання, які у своїй діяльності впроваджують природоохоронні заходи із збереження біорізноманіття, доцільно до Податкового кодексу України внести такі пропозиції щодо формування системи пільг екологічного оподаткування:

1) доповнити ст. 282 Податкового кодексу України прямим положенням щодо звільнення від сплати податку на землю доходи юридичних осіб (підприємств, установ, організацій) як закладів культури, науки, освіти, у віданні яких перебувають певні категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду (крім національних і державних дендрологічних парків, за умови

²¹ BIOFIN Catalogue of Finance Solutions. *BIOFIN*, UNDP. URL: <https://www.biofin.org/finance-solutions> (дата звернення: 05.03.2026).

їх використання за цільовим призначенням), що повністю утримуються за кошти державного або місцевих бюджетів, згідно з пунктами ст. 282.1 і 282.1.4 Податкового кодексу України²². Склалася така ситуація, що, згідно із ст. 15, 17, 20, 31 і 35 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, ботанічні сади, зоологічні парки є «науково-дослідними природоохоронними установами», причому національні природні парки і зоологічні парки ще мають статус і культурно-освітніх установ (відповідно, ст. 20 і 35)²³, а отже, згідно з пунктами ст. 282.1 і 282.1.4 Податкового кодексу України, мають право на звільнення від сплати податку на землю. Попри це, для уникнення спірних моментів потрібен прямий відповідний пропис у Податковому кодексі України, що зумовлює необхідність його введення;

2) окремим підпунктом внести у ст. 195.1 Податкового кодексу України питання встановлення нульової ставки податку на додану вартість на операції з проведення робіт, що належать до природоохоронних заходів, перелік яких затверджено відповідною Постановою Кабінету Міністрів України²⁴ на виконання ст. 17 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Варто нагадати, що цим Законом України в п. а) ст. 48 прописано: «В Україні здійснюється стимулювання раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища шляхом: а) надання пільг при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян в разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища, при переході на маловідхідні і ресурсо- і енергозберігаючі технології, організації виробництва і впровадженні очисного обладнання і устаткування для рециклінгу відходів, а також приладів контролю за станом навколишнього природного середовища та джерелами викидів і скидів забруднюючих речовин, виконанні інших заходів, спрямованих на поліпшення охорони навколишнього природного середовища»²⁵. Отже, запровадження підпункту щодо встановлення нульової ставки податку на додану вартість на операції з проведення робіт, які належать до природоохоронних заходів, у ст. 195.1 Податкового кодексу України усунуло б невідповідність ст. 41д і 48а цього Закону чинному законодавству з оподаткування.

Слушно припустити, що втрати бюджетних коштів унаслідок упровадження податкових пільг компенсують надходженнями від оподаткування

²² Податковий кодекс України, поточна ред. від 01.01.2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

²³ Про природно-заповідний фонд України. Закон України № 2456-XII від 16.06.1992 р., поточна ред. від 04.04.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>

²⁴ Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів. Постанова Кабінету Міністрів України № 1147 від 17.09.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-%D0%BF#Text>

²⁵ Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України № 1264-XII від 25.06.1991 р., поточна ред. від 08.08.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

підприємств, що використовують екологічно небезпечну технологію або виготовляють екологічно шкідливу продукцію.

7. Шляхом розроблення відповідних нормативних змін до Податкового кодексу України ввести штрафні санкції за порушення законодавства у сфері збереження, відтворення і невиснажливого використання біорізноманіття, а також за невикористання розпорядниками бюджетних коштів за бюджетними програмами загальнодержавних видатків і кредитування проєктів щодо збереження, відтворення й невиснажливого використання біорізноманіття.

8. Здійснити реформування порядку і обсягів обчислення економічних санкцій (штрафів) відповідно до їх економічної суті як запобіжного інструменту щодо нераціонального природокористування й збереження біорізноманіття, внести нормативні законодавчі прописи в природоохоронне законодавство. Таким чином, досяжним стає встановлення сум грошових стягнень, адекватних як розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності, так і величинам економічних затрат на зменшення допущеного забруднення екосистем.

9. Активізувати державну підтримку щодо збільшення обсягів альтернативного субсидування діяльності, яка сприяє збереженню біорізноманіття та розвитку екосистем, зокрема, у напрямках: інтенсифікації розвитку органічного землекористування; приватного лісорозведення; створення й утримання агрозахисних лісонасаджень у сільському господарстві; розвитку аквакультури; розбудови інфраструктури екологічного туризму.

10. Розробити положення щодо передання частини коштів з екологічно шкідливих субсидій до Державного і місцевих фондів охорони навколишнього середовища для розширення цілеспрямованої діяльності у сфері збереження біорізноманіття та охорони природних територій України, внести зміни до дотичних за тематикою законів України і підзаконних актів.

11. Здійснити післявоєнне реформування політики субсидування галузей національної економіки шляхом поетапного скасування субсидій, які завдають шкоди біорізноманіттю, і закріпити результати відповідними змінами в нормативно-законодавчій базі.

12. Розробити систему стимулювання залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у сферу охорони навколишнього природного середовища, у тому числі й збереження біорізноманіття, шляхом: створення системи пільгового рефінансування комерційних банків у разі надання ними пільгових кредитів для реалізації інвестиційних проєктів з розроблення і впровадження високотехнологічного устаткування та іншої інноваційної продукції; розширення практики пільгового кредитування природоохоронних техніко-технологічних заходів під заставу майна суб'єктів господарської діяльності.

13. Розробити дієві механізми залучення приватного фінансування, серед яких і змішаний механізм публічно-приватного партнерства, на цілі збереження біорізноманіття й охорону природних територій України, які сприя-

тимуть покриттю потреби в нарощуванні фінансування сфери збереження біорізноманіття шляхом:

1) розробки відповідних нормативних змін до Закону України «Про публічно-приватне партнерство» встановити правовий статус екологічної інфраструктури і, зокрема, екологічних послуг²⁶ як окремої сфери застосування державно-приватного партнерства з подальшою розробкою нормативної бази щодо фінансових умов надання екологічних послуг, що узгоджуватиметься з основними принципами здійснення публічно-приватного партнерства (ППП), у тому числі в плані дотримання відповідності проекту PPP Цілям сталого розвитку України, затвердженим у встановленому законодавством порядку (пп. 10 п. 2 ст. 3), а також у напрямі забезпечення екологічної стійкості, запобігання катастрофам техногенного і екологічного характеру при реалізації проектів PPP (пп. 11 п. 2 ст. 3)²⁷;

2) розробки положення щодо застосування податкових пільг для проектів публічно-приватного партнерства у сфері біорізноманіття з метою мінімізації податкових ризиків, зважаючи на тривалість їх реалізації і зміни політичної та економічної кон'юнктури, а також для стимулювання надходжень позабюджетних коштів на реалізацію екологічних проектів у цій сфері. Опрацьовані та юридично узгоджені положення внести відповідними нормативними змінами до Податкового і Бюджетного кодексів України;

3) підготовки закону України про зелений банкінг, метою якого є посилення стимулювання інвестицій приватного сектору в збереження біорізноманіття та охорону природних територій України шляхом запровадження екологічно відповідальних проектів, що підтримують сталий розвиток на основі екологічно і соціально відповідального фінансування.

Слід зазначити, що дана пропозиція за змістом конкретизує заходи Розділу 15 «Зелений перехід та охорона довкілля» Плану України для Ukraine Facility — відомої програми фінансової підтримки України від Європейського Союзу на 2024—2027 рр., що передбачає реалізацію реформ, які закладуть фундамент для подальшого відновлення й розвитку економіки та інтеграції України в ЄС²⁸. Дана пропозиція також узгоджується з норма-

²⁶ Екологічна інфраструктура — це комплекс споруд, систем і об'єктів, призначених для запобігання забрудненню довкілля, очищення викидів і відходів, а також підтримки екологічної рівноваги. Екологічні послуги — це комплекс професійних робіт, спрямованих на забезпечення відповідності діяльності господарюючих суб'єктів-природокористувачів екологічним нормам і природоохоронному законодавству, мінімізацію їх негативного впливу на довкілля. Класифікацію екологічних послуг за функціональним призначенням та їх конкретні різновиди наведено в праці О. Орел (2014, с. 102). Доречно також нагадати, що екологічні послуги та екосистемні послуги є принципово різними поняттями за сутністю.

²⁷ Про публічно-приватне партнерство. Закон України № 4510-IX від 19.06.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4510-20#Text>

²⁸ План для України Facility 2024—2027. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>; Про схвалення Плану України. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 244-р. від 18.03.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2024-%D1%80#Text>

тивними регламентами «Методики визначення джерел і механізмів фінансового забезпечення публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій»²⁹.

14. Розробити і запровадити, принаймні на пілотній основі, інноваційні механізми й ринкові інструменти фінансування біорізноманіття, здатні генерувати додаткові фінансові ресурси чи сприяти більш ефективному їх розподілу, для підвищення результативності управління сферою збереження біорізноманіття і стимулювання еколого конструктивної господарської поведінки учасників суспільного виробництва у цій сфері шляхом:

1) вироблення методичних рекомендацій щодо економічної оцінки послуг різних екосистем (водних, лісових та ін.) і формування на їх основі механізмів компенсаційних платежів за екосистемні послуги для безпосередніх вигодонабувачів за користування екосистемними благами, належними соціально-територіальним спільнотам. Запровадити результати цих опрацювань відповідними наказами Міністерства фінансів України, Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, затвердженими Міністерством юстиції України, а також шляхом розроблення і внесення відповідних нормативних змін до Податкового і Бюджетного кодексів України;

2) розроблення на пілотній основі механізму REDD+ як виду платежів за надання екосистемних послуг від скорочення викидів від вирубки і деградації лісів, сталого управління лісами, збереження й збільшення запасів вуглецю в лісах. Опрацювати отримані результати і запровадити їх відповідними наказами Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, затвердженими Міністерством юстиції України, а також через розроблення й внесення відповідних нормативних змін до Податкового і Бюджетного кодексів України;

3) введення позиції щодо сплати платежів за надання екосистемних послуг як джерела доходу бюджету до структури Класифікації доходів бюджету відповідними наказами Міністерства фінансів України щодо класифікації доходів бюджету;

4) розробки правових, економічних та організаційних засад утворення й діяльності «цілевих фондів природоохоронних територій» для фінансування і підтримки окремих природоохоронних територій, регіональних угруповань природоохоронних територій або цілих систем природоохоронних територій на кшталт корпоративного фонду «Фонд збереження біорізноманіття Казахстану»³⁰, який працює в змішаній формі (як накопичувальний і як амортизаційний). Для цього необхідно передбачити разове виділення бюджетних коштів і/або можливість залучення фінансів від надрокористувачів.

²⁹ Про затвердження Методики визначення джерел і механізмів фінансового забезпечення публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій. Наказ Міністерства фінансів України № 131 від 25.02.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0541-25#Text>

³⁰ Корпоративный фонд «Фонд сохранения биоразнообразия Казахстана». ФСБК. URL: <https://fsbk.kz/o-fonde> (дата звернення: 21.02.2026).

Цільовий фонд природоохоронних територій є фінансовим механізмом з широкими повноваженнями, організаційна структура і діяльність якого відповідають міжнародним стандартам прозорості й підзвітності, що дасть змогу збільшити приплив зовнішнього фінансування. Фонди можуть бути місцевими, національними або включати кілька країн. На світовій арені трасові фонди з підтримки біорізноманіття позиціонуються як механізм довгострокового фінансування заходів з охорони біорізноманіття і екосистем;

5) внесення на рівні закону відповідних змін до Податкового і Бюджетного кодексів України і запровадження механізму обміну боргових зобов'язань України на посилення захисту біорізноманіття (боргові свопи на природні ресурси — Debt-for-nature swaps), тобто здійснення реструктуризації державного боргу через зменшення виплати основної суми боргу в обмін на посилення захисту біорізноманіття. Завдяки можливій угоді про реструктуризацію боргу уряд зможе списати частину свого зовнішнього боргу, а заощаджені кошти направити на внутрішні природоохоронні ініціативи, програми з адаптації до зміни клімату, із збереження біорізноманіття. На нашу думку, кошти, отримані Міністерством фінансів України на рахунок Фонду обслуговування та погашення державного боргу, доцільно направляти в спеціальний Державний фонд охорони навколишнього природного середовища чи новоутворений цільовий фонд природоохоронних територій, а головне — закріпити це як законодавчу норму відповідними регламентами.

15. Підвищити прозорість фінансового забезпечення і використання ресурсів з метою збереження біорізноманіття й охорони природних територій України шляхом:

1) розроблення і запровадження відповідальними установами в межах їх повноважень системи моніторингу використання коштів на біорізноманіття;

2) підготовки і опублікування Державною службою статистики України щоквартальних статистичних звітів про витрати у сфері збереження біорізноманіття та охорони природних територій України;

3) опублікування звітності за результатами завершення екологічних проєктів у сфері збереження біорізноманіття та охорони природних територій України та ін.

Надані рекомендації щодо нарощування потенціалу і розвитку механізмів та інструментів фінансування сфери збереження біорізноманіття та охорони природних територій України, а також пропозиції стосовно відповідного вдосконалення правового і нормативного забезпечення їх дії сприятимуть становленню екологічно більш результативного фінансового механізму цієї сфери, а відтак — підвищенню збереження і сталого використання біорізноманіття.

ВИСНОВКИ

З огляду на відсутність у вітчизняних фахових джерелах розробок аналітично-прикладного характеру щодо створення дієвого цілісного фінансового механізму збереження біорізноманіття та охорони природних територій України, уперше у вітчизняній фаховій літературі обґрунтовано й розкрито вихідні засади становлення екологічно ефективного фінансового механізму цієї сфери з притаманним йому структурованим функціональним комплексом інструментів як рушіїв формування перспективних джерел грошових надходжень на цілі призупинення втрати біорізноманіття. Завдяки проведеному аналітичному оцінюванню функціоналу інструментів фінансового механізму сфери збереження біорізноманіття та охорони природних територій України обґрунтовано і репрезентовано конкретні прикладні рекомендації щодо нагальних заходів інституціонального рівня, запровадження яких сприятиме, з одного боку, посиленню стимулюючого потенціалу чинних інструментів до інтеграції екологічних цілей у систему економічних інтересів суб'єктів господарювання, а з іншого — мобілізації нових інструментів, необхідних для нарощування фінансового забезпечення цієї сфери.

Напрями подальших наукових досліджень, на нашу думку, полягають у поглибленому розкритті проблематики трансформації механізмів / інструментів фінансування сфери збереження біорізноманіття й охорони природних територій України в післявоєнний період екологічного відновлення, а також в обґрунтуванні доцільності їх імплементації у вітчизняну нормативно-правову базу задля досягнення нею адекватності цілям збереження біологічного різноманіття. На окрему наукову увагу і спеціальне опрацювання заслуговує запропонована ідея стосовно необхідності розбудови екологічно ефективної національної моделі фінансування збереження біорізноманіття, що сформує обґрунтовані орієнтири для інтеграції цілей збереження біорізноманіття як нагальних природоохоронних пріоритетів у політику економічного відновлення країни.

Фінансування. Статтю підготовлено в рамках НДР «Розроблення системи фінансових механізмів збереження біорізноманіття в Україні» за пріоритетним напрямом наукової та науково-технічної діяльності Державної наукової установи «Інститут екологічного відновлення та розвитку України» у 2025—2026 рр. (N державної реєстрації 0125U003692 і 0126U003257).

Конфлікт інтересів. Будь-який конфлікт фінансових або особистих інтересів, який би міг вплинути на написання даної статті, відсутній.

Залучення ІІІ. При підготовці статті штучний інтелект жодним чином не залучався.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Василюк, О., Темченко, Є., Губарева, В., Пархоменко, В., Коломицев, Г. (2026). Природно-заповідний фонд України: наслідки повномасштабної війни. Під ред. В. Колодежної. Київ; Чернівці, Друк Арт. 92 с. URL: <https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2026/02/pzf-nasl-povnomash-viyny-uncg-2026s.pdf>

- Метеленко, Н., Шульга, О. (2016). Концептуалізація поняття «фінансовий механізм». *Причорноморські економічні студії*. Вип. 10. С. 171—179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_10_38
- Баліцька, В. (2007). Фінансовий механізм: науковий та практичний аспекти дослідження. *Наука та наукознавство*. № 2. С. 7—12. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/c0bbfe44-25ff-4dd8-9c1a-6bcacd4745f8/content>
- Дем'янишин, В., Лободіна, З. (2020). Розвиток фінансового механізму в умовах реформування фінансової системи України. *Формування ринкової економіки в Україні*. Вип. 43. С. 59—80. <http://dx.doi.org/10.30970/meu.2020.43.0.3019>
- Опарін, В. (2007). Фінанси (Загальна теорія). Навч. посіб. Київ, КНЕУ. 240 с. URL: https://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/oparin_v_m_finansi_zagal_na_teoriya.pdf
- Винник, К. (2024). Теоретичні аспекти функціонування фінансового механізму бізнес-центрів. *Економіка і управління*. Вип. 1. С. 115—124. URL: https://cms.economics-management.e-u.edu.ua/uploads/1_19_355161f3d4.pdf
- Веклич, О. (2025). Аналітичне оцінювання фінансового механізму збереження біорізноманіття в Україні в контексті стандартів Глобальної Програми ПРООН «Ініціатива фінансування біорізноманіття» (БІОФІН). *Ефективна економіка*. № 11. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.11.10>
- Орел, О. (2014). Екологічні послуги як спосіб задоволення екологічних потреб суспільства. *Збалансоване природокористування*. № 1. С. 101—102 URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5593b43e-00ec-46da-8268-ef45859086f5/content>

Надійшла 06.03.2026

Прорецензована 01.04.2026

Доопрацьована 27.04.2026

Підписана до друку 04.05.2026

Оприлюднена 17.07.2026

REFERENCES

- Vasylyuk, O., Temchenko, Ye., Hubareva, V., Parkhomenko, V., Kolomytsev, H. (2026). Nature Reserve Fund of Ukraine: Consequences of a Full-Scale War. V. Kolodezhna (Ed.). Kyiv; Chernivtsi. 92 p. URL: <https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2026/02/pzf-nasl-povnomash-viyny-uncg-2026s.pdf> [in Ukrainian].
- Metelenko, N., Shulha, O. (2016). Concept of financial mechanism. *Black Sea Economic Studies*. Vol. 10. P. 171—179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_10_38 [in Ukrainian].
- Balitska, V. (2007). Financial mechanism: scientific and practical aspects of research. *Science and Science of Science*. No. 2. P. 7—12. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/c0bbfe44-25ff-4dd8-9c1a-6bcacd4745f8/content> [in Ukrainian].
- Demianyshyn, V., Lobodina, Z. (2020). The development of the financial mechanism in the context of reforming the financial system of Ukraine. *Formation of market economy in Ukraine*. Vol. 43. P. 59—80. <http://dx.doi.org/10.30970/meu.2020.43.0.3019> [in Ukrainian].
- Oparin, V. (2007). Finance (General Theory). Kyiv. 240 p. URL: https://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/oparin_v_m_finansi_zagal_na_teoriya.pdf [in Ukrainian].
- Vynnyk, K. (2024). Theoretical aspects of the functioning of the financial mechanism of business centers. *Economics and Management*. Vol. 1. P. 115—124. URL: https://cms.economics-management.e-u.edu.ua/uploads/1_19_355161f3d4.pdf [in Ukrainian].

- Veklych, O. (2025). Analytical assessment of the financial mechanism for biodiversity conservation in Ukraine in the context of the standards of the UNDP global programme “Biodiversity Financing Initiative” (BIOFIN). *Efficient Economy*. No. 11. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.11.10> [in Ukrainian].
- Orel, O. (2014). Environmental services as a way to meet the environmental needs of society. *Balanced Nature Using*. No. 1. P. 101—102 URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5593b43e-00ec-46da-8268-ef45859086f5/content> [in Ukrainian].

Received on March 6, 2026

Reviewed on April 1, 2026

Revised on April 27, 2026

Signed for printing on May 4, 2026

Published on July 17, 2026

Oleksandr Bondar, Dr. Sci. (Biology), Prof.,
Academician of the NAAS of Ukraine, Director
Institute of Ecological Renovation and Development of Ukraine
35, Mytropolyta Vasylya Lypkivskoho St., building 2, Kyiv, 03035, Ukraine
Oksana Veklych, Dr. Sci. (Econ.), Prof.,
Chief Research Fellow of the Center for Climate Change
and Sustainable Natural Resource Management
Institute of Ecological Renovation and Development of Ukraine
35, Mytropolyta Vasylya Lypkivskoho St., building 2, Kyiv, 03035, Ukraine
Olena Maslyukivska, PhD (Econ.), Senior Lecturer at the Department
of Environmental Studies of the Faculty of Natural Sciences
National University of Kyiv-Mohyla Academy
2, Hryhoriya Skovorody St., Kyiv, 04070, Ukraine

THEORETICAL AND APPLIED PRINCIPLES
OF FORMING AN ECO-EFFICIENT FINANCIAL
MECHANISM FOR BIODIVERSITY CONSERVATION
AND NATURAL AREAS PROTECTION IN UKRAINE

Considering that domestic professional sources still lack comprehensive analytical and applied developments on the creation of an effective holistic financial mechanism for biodiversity conservation and natural areas protection in Ukraine, capable of attracting and increasing financial resources for the implementation of measures for biodiversity protection, conservation and restoration, and stimulating the channeling of financial flows to these measures, the study presents for the first time the initial principles of forming an eco-efficient financial mechanism for this area. The authors coherently disclose the concept and content of the financial mechanism related to biodiversity conservation and carry out diagnostics of the functional set of instruments inherent in the financial mechanism for biodiversity conservation and natural areas protection in Ukraine as drivers of the formation of promising sources of cash receipts for the purpose of halting biodiversity loss.

Based on analytical assessment of the functionality of the instruments of the financial mechanism for biodiversity conservation and natural areas protection in Ukraine, the paper substantiates and presents specific applied recommendations for urgent measures at the institutional level, the implementation of which will contribute, on the one

hand, to enhancing the incentive potential of existing instruments for the integration of environmental goals into the system of economic interests of business entities, and on the other hand, to the mobilization of new instruments necessary for increasing the financial support of this area. Boosting the formation of a more eco-effective financial mechanism for biodiversity conservation and natural areas protection in Ukraine in the context of the Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework targets and goals for 2030 will ensure a growth in financial resources for the implementation of environmental protection measures, and thus an increase in the effectiveness of biodiversity conservation and sustainable use.

Keywords: *financial mechanism for biodiversity conservation; instruments of the financing mechanism for biodiversity conservation and natural areas protection in Ukraine; Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework; BIOFIN; eco-efficiency.*